

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNING IJTIMOIYLASHUVI

Madaminova Malohat Abfurahim qizi

Namangan davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Email: Madaminovorifjon77@gmail.com

Tel: +998-93-273-65-68

Annotatsiya: Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarning jamiyatga moslashuvi, jamiyatda faol ishtirok etish jarayoni, bolaning ruhiy va jismoniy rivojlanishi, muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda tarbiyachining o'rni, bolalarga bo'lgan munosabati, imkoniyati cheklangan bolaning hayot bo'lgan muhabbatini oshirish masalalari keng mushohada etilgan.

Аннотация: В данной статье рассмотрены адаптация детей-инвалидов к обществу, процесс активного участия в жизни общества, психическое и физическое развитие ребенка, роль воспитателя в формировании коммуникативных навыков, отношение к детям, а также Широко наблюдается повышение жизнелюбия детей-инвалидов.

Abstract: In this article, the adaptation of disabled children to society, the process of active participation in society, the mental and physical development of the child, the role of the educator in the formation of communication skills, the attitude towards children, and the increase of the disabled child's love for life are widely observed.

Kalit so'zlar: logopedik o'yinlar, ijtimoiylashish, ijtimoiy ko'nikma, texnologiya, jamoatchilik.

Ключевые слова: логопедические игры, социализация, социальные навыки, технологии, сообщество.

Key words: speech therapy games, socialization, social skills, technology, community.

KIRISH

Imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiylashuvi, ya'ni jamiyatga moslashuvi va jamiyatda faol ishtirok etish jarayoni, ularning ruhiy va jismoniy rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega. Ijtimoiylashuv – bolalarning o'z atrofidagi odamlar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning tengdoshlar bilan bir xil huquqlarda hayot kechirishi uchun zaruriy qadamdir.

Imkoniyati cheklangan bolalar uchun ijtimoiylashuv imkoniyatlari cheklanganligi sababli, ularning jamiyatga integratsiyalashuvi qiyin kechishi mumkin. Shu sababli, ularga ijtimoiylashuv jarayonini osonlashtirish uchun maxsus yondashuvlar, ta'lim metodlari va dasturlar ishlab chiqilgan. Inkluziv ta'lim tizimi, maxsus ijtimoiy mashg'ulotlar, texnologiyalar yordamida muloqot qilish imkoniyatlari va ota-onalar tomonidan berilgan ruhiy qo'llab-quvvatlash kabi zamonaviy yondashuvlar imkoniyati cheklangan bolalarning jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi.[1]

Ushbu maqola imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlashda qo'llaniladigan asosiy yondashuv va usullarni ko'rib chiqib, bu jarayonning samaradorligini oshirishga qaratilgan choralarni o'rganishga bag'ishlangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Mazkur maqola uchun metodologik asos sifatida quyidagi asarlar olindi: Abdullayeva, D.ning "Maxsus pedagogika asoslari", Baxtiyorov, G., & Ismoilova, G.ning "Inkluziv ta'lim nazariyasi va amaliyoti", Ashurova, M. M. ning "Imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashuv jarayonida

pedagogik yondashuvlar", Saidova, S. K.ning "Maxsus ehtiyojli bolalar psixologiyasi va ijtimoiy adaptatsiyasi" asarlari va boshqalar.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiylashuvi jamiyat uchun muhim masalalardan biridir. Bunday bolalarning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi nafaqat ularning o'zlari uchun, balki butun jamiyat uchun ham katta ahamiyatga ega. Ijtimoiylashuv, ya'ni bolalarning o'z tengdoshlari va atrofdagi odamlar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning shaxs sifatida shakllanishida asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.[2]

1. Inkluziv ta'lim orqali ijtimoiylashuv:

Imkoniyati cheklangan bolalar uchun inkluziv ta'lim (umumta'lim maktablari va bog'chalarda tengdoshlari bilan birga ta'lim olish) ularning ijtimoiylashuvi uchun eng samarali yondashuvlardan biri hisoblanadi. Bunday ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan va sog'lom bolalar birgalikda o'qiydilar, o'zaro muloqot qilishadi va bir-birlarini qo'llab-quvvatlaydilar. Bu esa imkoniyati cheklangan bolalarga tengdoshlarini tushunish, ular bilan muloqot qilish va jamiyatning bir qismi sifatida o'zini his qilish imkonini beradi.[3]

2. Maxsus o'yinlar va guruh mashg'ulotlari:

Ijtimoiylashuv jarayonida maxsus o'yinlar, guruh mashg'ulotlari va mashqlar katta rol o'ynaydi. Bu o'yin va mashqlar bolalarning o'zaro hamkorlik qilish, fikr almashish, bir-biriga yordam berish va tengdoshlar orasida munosabatlar o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, teatr o'yinlari, musiqiy mashg'ulotlar, badiiy ijodiy faoliyat orqali bolalar o'zini namoyon qilish va hissiy aloqalarni mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.[4]

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish dasturlari:

Imkoniyati cheklangan bolalar uchun maxsus ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiruvchi dasturlar tuzilgan. Bu dasturlar orqali ular hayotiy ko'nikmalarni o'zlashtiradilar, jumladan, boshqa odamlar bilan munosabatda bo'lish, qiyinchiliklarga bardosh berish, o'z fikrini ifoda qilish va muammolarni mustaqil hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Shuningdek, bunday dasturlar bolalarning ruhiy holatini yaxshilash, ularga o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish va mustaqillikni shakllantirishga yordam beradi.[5]

4. Ota-onalar va oilaning roli:

Imkoniyati cheklangan bolalar uchun ota-onalar va oilaning qo'llab-quvvatlashi juda muhim. Ota-onalar bolalarining ijtimoiy rivojlanishi uchun maxsus mashg'ulotlar va uy sharoitida treninglar tashkil qilishlari mumkin. Bunday mashg'ulotlar orqali bolalar jamiyatdagi roli va o'z xatti-harakatlari bilan boshqa odamlar orasida qanday ta'sir qoldirishini tushunish imkoniga ega bo'ladilar. Oilaning mehr-muhabbati va tushunishi ijtimoiylashuv jarayonining samaradorligini oshiradi.[6]

5. Texnologiyalar yordamida ijtimoiylashuv:

Zamonaviy axborot texnologiyalari va internet imkoniyatlari orqali imkoniyati cheklangan bolalar ijtimoiy hayotda faol ishtirok eta oladilar. Ular masofaviy muloqot platformalaridan foydalanib, yangi do'stlar orttirishlari va tengdoshlari bilan muloqot qilishlari mumkin. Masalan, maxsus ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va video suhbat platformalari bolalarning virtual makonda do'stlashish va boshqa bolalar bilan fikr almashish imkoniyatini kengaytiradi.[7]

6. Jamoatchilik va nodavlat tashkilotlarning qo'llab-quvvatlashi:

Ko'plab jamoatchilik va nodavlat tashkilotlar imkoniyati cheklangan bolalar uchun turli ijtimoiy dasturlar tashkil etib, ularning jamiyatga kirishuvini osonlashtiradi. Bunday tashkilotlar maxsus tadbirlar, sport musobaqalari, o'quv mashg'ulotlari va ko'ngilochar tadbirlar orqali bolalarning ijtimoiy faolligini oshiradi va ularning yangi do'stlar orttirishiga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiylashuvi uchun ularning o'ziga xos ehtiyojlarini inobatga olgan holda, maxsus dasturlar va yondashuvlar ishlab chiqilgan. Inkluziv ta'lim, ota-onalar va oila qo'llab-quvvatlashi, texnologiyalardan foydalanish, hamda ijtimoiy mashg'ulotlar orqali bu jarayon

yanada samarali bo'lmoqda. Bu kabi yondashuvlar bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirib, jamiyatning faol va teng huquqli a'zolariga aylanishiga yordam beradi.

Quyidagicha takliflar kiritish mumkin:

1. Inkluziv ta'limni kengaytirish:

Maktablarda imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilgan o'quv dasturlari va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini kengaytirish zarur. Bu bolalarga umumiy ta'lim tizimida o'qish imkonini berib, ularning ijtimoiylashuv jarayonini yanada tezlashtiradi.[8]

2. Oilalarni qo'llab-quvvatlash va o'qitish:

Imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiylashuviga ularning oilalari katta ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ota-onalar va yaqinlarni bu jarayonga jalb qilish, ularni maxsus treninglar orqali o'qitish va ruhiy yordam berish lozim.

3. Ijtimoiy integratsiya loyihalarini yo'lga qo'yish:

Maxsus guruh mashg'ulotlari, ijtimoiy tadbirlar va ko'ngilochar faoliyatlarni tashkil etish orqali imkoniyati cheklangan bolalarning tengdoshlari bilan muloqot qilish imkoniyatlarini oshirish kerak.[9]

4. Pedagoglar va mutaxassislarini tayyorlash:

Ijtimoiy ishchilar, pedagoglar va psixologlarni imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash bo'yicha malaka oshirish kurslariga jalb qilish zarur. Bu mutaxassislar bolalarning ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil etish uchun muhim bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.

5. Texnologik vositalardan foydalanish:

Texnologiyalardan foydalanib, imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilgan o'quv va kommunikatsiya vositalarini joriy etish lozim. Bu ularning mustaqil muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.[10]

Imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiylashuvi ularning jamiyatda o'z o'rnini topishi va to'laqonli hayot kechirishlari uchun muhimdir. Ijtimoiylashuv jarayonida ularning shaxsiy qobiliyatlari rivojlanadi, o'ziga bo'lgan ishonch mustahkamlanadi va atrofdagi insonlar bilan muloqot qilish ko'nikmalari shakllanadi. Shu bilan birga, imkoniyati cheklangan bolalar uchun yaratilgan maxsus dasturlar va qo'llab-quvvatlash tizimi ularning ijtimoiylashuv jarayonini yengillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Inkluziv ta'lim tizimi, maxsus tayyorlangan o'quv dasturlari va ijtimoiy ko'mak loyihalari orqali bunday bolalar jamiyatda o'zlarini qabul qilinib, qadrlangan shaxs sifatida his qilishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva, D. (2015). Maxsus pedagogika asoslari. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
2. Baxtiyorov, G., & Ismoilova, G. (2019). Inkluziv ta'lim nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Fan va texnologiyalar.
3. Ashurova, M. M. (2020). Imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashuv jarayonida pedagogik yondashuvlar. Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Saidova, S. K. (2018). Maxsus ehtiyojli bolalar psixologiyasi va ijtimoiy adaptatsiyasi. Toshkent: Sharq nashriyoti.
5. Nurmatov, H. (2017). Inkluziv ta'lim va ijtimoiylashuv asoslari. Samarqand: Zarafshon.
6. Mukhitdinova, Z., & Rasulova, D. (2021). Ijtimoiy ish va imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash metodlari. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
7. Yuldashev, U. B. (2020). "Imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiy moslashuvi va ta'lim tizimidagi yangiliklar." Pedagogika va psixologiya jurnali, 4(1), 45-52.
8. Alp Latipov, Sh. (2022). Inkluziv ta'limda texnologik yondashuvlar. Toshkent: Fan va taraqqiyot.
9. Kurbanova, M. A. (2018). Imkoniyati cheklangan bolalar bilan muloqot va ijtimoiylashuv masalalari. Toshkent: Ijod.

-
10. Vygotsky, L. S. (1993). Psixologiya va maxsus pedagogika. Moskva: Prosveshcheniye.